

נשמה באפו

1 יומא פ"ג ע"א במשנה, מי שנפלה... וגמ' פ"ה ע"א, תנו רבנן עד היכן... לבו', נימא... באפיו' ורש"י

לפי מסקנת הגמ' לכ"ע מי שאינו נושם לא נקרא חי אחרי שהפסוק תולה את נשמת רוח חיים באף, ונחלקו הת"ק והי"א בברייתא אם ניתן לבדוק את זה גם בדופק הלב או דוקא בחוטם. (בלשון רש"י יותר מדוייק שמדובר בדופק הנשיפה בריאות ולא בדופק הלב.)

2 רי"ף פ' יום הכיפורים (ה' ע"א), תנו רבנן עד היכן... חוטמו', אמר רב פפא... באפיו'

הגירסא ברי"ף הפוכה מגירסתנו - שהת"ק הוא שסובר עד טבורו (לכאורה מכאן מוכח שלא מדובר בדפיקת הלב אלא הנשיפה) והי"א סוברים עד החוטם. ולכאורה רצה הרי"ף לפסוק כת"ק שבדקים עד טבורו - שאם היה פוסק כמו הי"א למה הביא את דברי רב פפא!

3 רא"ש, תנו רבנן עד היכן... חוטמו', אמר רב פפא... באפיו'
גם הרא"ש הביא את נוסח הגמ' שראינו ברי"ף וגם את דברי רב פפא.

4 רמב"ם פ"ב שבת הי"ט, ...שכבר מת', מג"מ ד"ה בדקו וכסף משנה

המגיד משנה כתב שהרמב"ם פסק כמו הת"ק - כנראה היתה לו אותה גירסא שיש לנו שלפי הת"ק בודקים עד חוטמו, אבל הכסף משנה למד שהרמב"ם גרס כמו הרי"ף והרא"ש ופסק כמו הי"א מחמת ספק נפשות. (וייתכן מאד שגם הרי"ף והרא"ש שהביאו את שתי השיטות ואת דברי רב פפא לא הכריעו ורצו שנחמיר לענין נפשות.)

5 שו"ת דברי חיים אה"ע ב' סי' ס"ד, ...שמא עדיין חי'

הדברי חיים רצה לסמוך על הכסף משנה ולהקל לענין עגונה שיש להתיר את אשתו על ידי בדיקת הלב בלבד, אלא שהתלבט ע"פ השיטה שגם בעגונה הולכים לחומר.

ולכאורה, ע"פ דברי הגמ' עיקר החיות תלוי בנשימה. בשו"ת חכם צבי דן לענין טרפות בבהמה והאריך להשיב למי שרצה לומר שבהמה נטולת לב נקראת טרפה ולא נבלה-

6 שו"ת חכם צבי סי' ע"ז, מה שהביא מס' שערי שמים... בלי חולק בעולם'

החכם צבי קבע שכשחז"ל מדברים על הנשימה הכוונה היא ללב - שהנשימה היא חלק ממערכת הלב (הרבה מהמקורות שהביא הבינו את מטרת הנשימה לקרר את הלב אבל הקול יהודה הסביר שהלב מחלק רוח לכל חלקי הגוף) והעדר נשימה הוא סימן להפסקת פעולת הלב. והחכ"ץ הביא את המחלוקת בין חכמי אומות העולם שגלינוס היה בדעה שעיקר החיות תלוי' במוח ואריסטוטליס בלב - והכריע הרמב"ם שהעיקר הוא הלב - גם אם התנועה תלוי' במוח.

7 אהלות פרק א' משנה ו'

האדם לא נחשב למת ואינו מטמא, וזוקק את אשתו ליבום, ופוטר את אמו מיבום וכו' עד שתצא נפשו והמשנה עושה השוואה בין אדם לבהמה וחי' שהבהמה והחי' לא יטמאו משום נבלה עד שתצא נפשם - והמשנה ממשיכה, התזו ראשיהם - שהוא כמת לכל דבר - אבל לא ברור אם הלשון רבים ב, הותזו היינו אדם ובהמה או בהמה וחי' -

8 גיטין ע' ע"ב, והאמר רב יהודה אמר שמואל... ויתנו (תניינא)'

מפורש כאן שאם שחטו בו שני סימנים - הקנה והושט - בכל זאת נקרא חי ואם רמז שיכתבו גט לאשתו כותבים.

9 רמב"ם פ"א טומאת מת הט"ו

הרמב"ם למד שגם האדם שהותו ראשו נחשב למת ודוקא בשנשחטו הסימנים בלבד נקרא חי אבל אם נשברה גם המפרקת אז דינו כהותו הראש ונקרא מת.

הפוסקים דנים ע"פ זה בדין מה שנקרא, מוות קליני או, מוות מוחי שגזע המוח נתייבש לגמרי והמוח מנותק מהגוף, וניתן להוכיח כן ע"י שמכניסים חומר רדיואקטיבי לוריד ובודקים אם הגיע החומר למוח- אשר לכאורה דין מוות מוחי הוא כמו הותו ראשו ולא נקרא חי-

10 שו"ת אגרות משה יו"ד ג' סי' קל"ב

בדברי ר' משה ישנם שני חידושים- קודם כל, שהנשמה מלאכותית לא יעשה את החולה לחי כל עוד אין לו את היכולת לנשום בכוחות עצמו ולכן אם החולה אינו מגיב לעקיצת מחט ונגמר החמצן ממכונת הנשמה ימתינו רבע שעה ואם לא נראה שום סימן של נשימה אחרי כמה נסיונות (בנוצה וכדומה) אין חיוב לחזור ולחברו למכונה. החידוש השני הוא שבמקרה החולה טובל ממחלה בדרכי הנשימה אבל שאר אבריו תקינים והוא מחובר למכונת הנשמה ואינו מסוגל לנשום מעצמו -הרי הוא כחי לכל דבר, ואין לערוך את הניסוי הנ"ל כל עוד שלא נקבע ע"י בדיקה שהמוח מנותק מהגוף.

11 שם חו"מ ב' סי' ע"ג אות א', וחולה מסוכן שאינו יכול לנשום... ביותר'

כמו כן כתב ר' משה שנותנים כמות חמצן לחולה סופני להחזיק אותו למשך שעה שעתיים וממתנינים מלתת לו עוד חמצן עד שיבדקו אם עדיין חי. כיום, לא נהוג לחבר חולה למיכל חמצן באופן שיהא אפשר להגביל את כמות החמצן מבלי לעשות מעשה ניתוק בידיים-אלא שיש מיכל מרכזי של חמצן שכל מי שסובל מקוצר נשימה מחובר לו, אלא- שניתן לנתק את החולה המונשם ממכונת הנשמה ולמלאות את הריאות בחמצן ולהמתין לראות אם מתחיל להראות סימני נשימה -אם נראו סימנים כאלו חייבים לחזור ולחברו למכונת הנשמה ואם לא נראה כל סימן הרי הוא כמת לכל דבר.

12 שו"ת מנחת שלמה תניינא סי' פ"ו אות ב'

הגרש"ז אויערבך לא רצה לסמוך על, מות מוחי שאין לנו מסורת בדבר.

13 שם בסוף הסימן, הנסיון שנעשה...'

נערך ניסוי בפני הגרש"ז- שהתיזו את ראש כבשה מעוברת ואח"כ חברו אותה למכונת הנשמה ואח"כ נתחו אותה והוציאו ולד בריא -הרי שגם בהותו הראש אם עדיין נושם (גם באופן מלאכותי) הרי הוא חי (והביא מהגמ' שאם נהרגה האם בודאי מת הולד קודם לאם) -וטענו הרופאים שהאם כבר מתה אבל שמשה כאינקובטר לולד אבל הגרש"ז לא קבל את הטענה.

14 שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' פ"ג אות ב'

מסקנת הגרש"ז היא שכל זמן שהחולה מחובר למכונת הנשמה הרי הוא כחי גם אם מת מוות מוחי כמו שהוכח בניסוי וממילא אסור להוציא ממנו אבר, אבל מותר לנתקו מהמכונה ולתת לו למות. בתשובה מתייחס הגרש"ז לפירוש בתשובת ר' משה שראינו כאילו ר' משה קבל את עמדת הרופאים שאחרי שנתייבש גזע המוח דינו כהותו ראשו- וטוען הגרש"ז שבזה"ז אחרי שנתחדשה מכונת הנשמה נשתנה הדין -שבזמן חז"ל אחרי שהותו ראשו שוב לא היתה שום אפשרות שינשום אבל היום כל זמן שעדיין נושם הרי הוא כחי לכל דבר.

במקרה של השתלת לב, בכדי שהלב ישאר במצב שיוכל לפעול חייבים להמשיך את פעולתו כל זמן שהוא בגופו של התורם ועושים כן ע"י מכונת הנשמה. הרופאים נוהגים לעשות כן וסומכים על זה שהחולה כבר מת מות קליני ולכן אין חוששים משום רציחה בהסרת לבו. לפי הגרש"ז חייבים מקודם לנתק את החולה מהמכונה ולקבוע את מותו קודם שמוציאים ממנו את לבו.

¹⁵ שו"ת אגרות משה יו"ד ב' סי' קמ"ו, מה שאומרים... נושם', אבל האמת... הוא כן'

ר' משה כתב במפורש שאין לקבוע את המיתה ע"י הפסקת פעילות המוח כל זמן שהחולה נושם.

¹⁶ פסק דין שפורסם ביתד נאמן י"ב תשרי תשנ"ב

פסק דין שפורסם בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל ולהבלח"ט הגר"ש אלישיב שליט"א קובע שאין ב,מיתת המוח-כולל מיתת גזע המוח- סימן למיתה כל זמן שהלב פועם.

וא"כ- חולה שהפסיק לנשום אבל מוחו פועל ואינו מנותק מן הגוף חוששים לחומרא שהוא חי וחייבים להנשים אותו, ואילו חולה ש,מת' מות מוחי והוא מונשם -לפי ר' משה אם אינו מסוגל לנשום בכחות עצמו דינו כמת ואילו לפי הגרש"ז הרי הוא חי -אבל מותר לנתק אותו מהמכונה ולתת לו למות אם לא יראו עליו כל סימן של נשימה.

היסוד שגם אחרי הפסקת הנשימה ייתכן והחולה חי מצינו בתשובת מהרש"ם-

¹⁷ שו"ת מהרש"ם חלק ו' סי' קכ"ד, ..., לעשות תשובה', דודאי קי"ל... מכמ"ק בזה'

בדיקת החוטם קובעת שמת ע"פ זה שרובא דרובא מתים כשמפסיקים לנשום אבל אם יש סבה לחשוש שהוא חי אין לסמוך על הבדיקה בלבד.

¹⁸ שו"ע או"ח סי' ש"ל ס"ה ומג"א ס"ק י"א

אין למהר ולדון על האם כמת כדי להציל את הולד (ואחרי שממתינים כבר אין לצפות שהולד עודנו בחיים) -וכן בכל מקרה של מות אין לקבוע את המות עד שימתינו קצת זמן ולא יראו שום סימני חיים.

1 מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק כותי ספק ישראל מפקדין עליו את הגל מצאוהו חי מפקחין ואם מת יניחוהו :

עד היכן הוא בודק. אם דומה למת שאינו מוחזק איכריו עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוילא רוח ודאי מת ויניחוהו: הכי גרסינן אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה. מחלוקת דהקד תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה למעלה שמואלו דרך מרגליותיו חמלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר כלצו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דיימנין דאין חיות ניכר כלצו ויכר בחוטמו: (ה) גזי נודך. ומר הוא שער הראש: אפילו תימא אבא שאול. נמי סבירא ליה עד חוטמו:

תנו רבנן עד היכן הוא בודק 'עד חוטמו ויש אומרים עד לבו' נימא הני תנאי כי הני תנאי דתניא *מהיכן הולך נוצר מראשו שנאמר °כמעני אמי אתה גוזי ואומר °גזי נודך והשליכי אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשיו אילך ואילך אפילו תימא אבא שאול עד כאן לא קא אמר אבא שאול התם אלא לענין יצירה דכל מידי ממציעתיה מיתצר אבל לענין פקוח נפש אפי' אבא שאול מודי דעיקר חיותא באפיה הוא דכתיב °כל אשר נשמת רוח חיים באפיו אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה אבל ממעלה למטה כיון דבודק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו

2 תנו רבנן עד היכן הוא בודק עד שבורו ויש אומרים עד חוטמו

אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה אבל ממועלה למטה כיון דבודק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב °כל אשר נשמת רוח חיים באפיו

3 תנו רבנן עד היכן הוא בודק עד סיבורו. ויש אומרים עד חוטמו.

אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה אבל מלמעלה למטה כיון דבודק עד חוטמו שוב אינו צריך. דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו.

4 י"ט בודקו עד חוטמו ולא מצאו בו נשמה מניחין אותו שם שכבר מת.

י"ט בודקו עד חוטמו וכו'. פירוש וחוטמו ^{1234567 n/n/s} בכלל וזרייתא היא שם (פ"ה) ופסק כח"ק:

י"ט בודקו עד חוטמו ולא מצאו בו נשמה וכו'. כחז הרב המגיד שפסק רבינו כח"ק ואינו כן דלפי מוסחא דידן בנמרה פסק כ"ה וטעמו משום דהפסק נפשו להקל:

5 להרב החריף ובקי ירא ושלם כוי מו"ה מרדכי הירש שלעזינגר האבד"קראצא נאדפאללא:

שאלה יהודי אחד בעל מלחמה העיד שראה במלחמה על פני קרב שהיי איש אחד שמו פלוני ופלוני מכירו היטב שכינו וראה שנפל וקם ותיכף עם כלי מלחמתו מעל הארץ מדקירת רומחרצב ושאל לו מה לך ותיכף ראה שנפל עניל מהכלי הנקרא קנאהן פצע ראשו וראה דם נובע אצל עינו ומתחת לזקנו ותיכף כראותו נפל עליו לבדוקו מה נעשה בו וחפש בלבו וראה שפסק כח פסיקת גידי הלב וגם כידיו משמש אצל הדפק והרגיש שכבר פסק הדפק ועזב להניחו בארץ ומשם הלכו למקום אחר והוצרכו לברוח משם ונסו דרך מקום שהיי שם המלחמה מקודם וראה פלוני הנ"ל מונח מת ודומה כמו מת מכמה ימים עד כאן השאלה:

תשובה הנה אמרינן ביומא (פ"ה ע"א) וז"ל הגמרא ת"ר עד היכן הוא בודק עד חוטמו ויש אומרים עד לבו עכ"ל הרי דכל כמה שלא נבדק בחוטם ספק חי הוא אולם בהכסף משנה פ"ב מהלי שבת הלי י"ט מבואר וז"ל בדקו עד חוטמו כוי כתב הרב המגיד שפסק רבינו כתנא קמא ואינו כן דלפי נוסחא דידן בגמרא פסק כיש אומרים וטעמו משום דספק נפשות להקל עכ"ל אם כן מזה משמע דלעולם סגי בבדיקת הלב ורק לענין פקוח נפש צריך לבדוק עד חוטמו וז"ל דלענין עגונה לא מחמרי כולי האי וסגי בבדיקה עד לבו אמנם זה תלוי בכי לשונות בבכורות [מ"ו ע"ב] אי מחמרי בתחלת העדות באשה יותר וא"כ בלא בדק בחוטמו חיישינן שמא עדיין חי:

6 מה שהביא מס' שערי שמים וקלס" בשרוב דבריו מלוקטין מס' הנפש להרמב"ם וכתב ששורש התנועה היא מן המוח ולא מן הלב והביא ראיה ע"ז כי היה לו קוף א' והוציא לבו והתנועה י"ב שעות וכן נמצא תמיד באלה צידי עופות שמוציאין הלב כו' ויעופפו אח"כ זמן מרובה ועוד הגיד לי א' מאומתינו הנאמנים כי פעם אחד ראה שהוציאו לב א' מן העוף ודלג ממטה למעלה זמן מרובה וזה יעיד כי התנועה היא מן המוח עכ"ל תחלה אני אומר שזה החכם טעה במה שראה בהקדמות הס' שאמר אספתי מס' הנפש להרמב"ם ז"ל לא הבין שדברים אלו אינם אמורים אלא בחכמת האלהו' ולא בחכמת הטבע והיודע ולומד מעט בטבע ידע שמ"ש בס' שערי שמים בענין זה היא דעת גאלינוס שר"י אבל אריסטוטלים שר"י הוא סובר שהכל תלוי בלבו ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת אריסטו' כידוע וכמבואר בס' המורה שאנו עתידין להעתיק לשונו בעזה"י ואף הסובר שהתנועה היא במוח מודה הוא שאין החיות תלויה אלא בלב כי בזה לא נחלק אדם מעולם ואותה התנועה שהתנועה הקוף י"ב שעות וגם העפפות של העופות אם האמת אתו וגם הדילוג של אותו העוף שהוציאו לבו ודלג ממטה למעלה איננה חיות אלא פירכוס בעלמא ובמשנתנו היא אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו וכן בהמה וחיה אינן טמאים עד שתצא נפשם הותזו ראשיהם אע"פ שמפרכסין טמאים כמו זנב של לטאה שהיא מפרכסת וכ' עליה הרמב"ם ז"ל וזה הבע"ח יתנועע זנבו מאוד מאוד אחר חתיכה/חתוכה/ ואמנם יקרה זה לקצת מיני בע"ח כאשר לא יהיה כח המתנועע מתפשט בכלל האברים משורש והתחלה א' אבל תהיה מתפרדת בכלל הגוף עכ"ל אמנם יקרא מת אע"פ שהוא מפרכס והוא הוא אותו

הנענוע שהיה הקוף מתנענע וגם העפיפות והדילוגים של העופות תדע שבאותו ס' עצמו כתב באותו פ' באותו מקום כי פעמים שחותכין ראש האדם וילך הגוף אח"כ דרך מוגבלת וכן סיפר לי א' מדורשי החכמה מן הגדולים שבהם שראה בעיניו איש אחד שנתחייב ראשו למלכות בחתיכת ראשו ואמר לעבדי המלך כי אחר חתיכת הראש ילך עד מקום מיוחד מוגבל להם וכן עשה ושם נפל עכ"ל ומשנתניו היא בפ' עגלה ערופה /דף/ מ"ה נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף דברי ר' אליעזר ר"ע אומר הגוף אצל הראש ומפרש בגמרא א"ר יצחק במת מצוה קנה מקומו קמיפלגי וה"ק לקוברו קנה מקומו והיכא דנמצא ראשו במקום א' וגופו במקום אחר כו' מר סבר גופיה בדוכתיה נפיל רישיה דנאדי ונפיל ומר סבר (היינו ר"ע) רישיה היכא דנפיל נפיל גופיה הוא דרהיט ואויל וידוע דהלכה כר"ע וכן פסקו ז"ל הרי שהגוף רץ אחר חתיכת ראשו אף שהוא מת בודאי ומטמא באהל שאפי' בנשברה מפרקת ורוב בשר עמה מטמאה באהל כדאמרי' לעיל כ"ש בנחתך הראש לגמרי שהוא מת ומטמאה באהל אף שהוא רץ אלא ע"כ תנועה לחוד וחי לחוד הוא הדין בניטל הלב אף שהוא מת ומטמא באוהל באדם ובבהמה נבלה אפשר לה לרוץ ולהתנועע וזה הוא הפרסום השנוי באהלות אבל עכ"ז מת הוא ולא חי והחילוף שבין מתנועע ומפרסם לחי הוא מבואר לכל איש חי ומש"ע בהביאו ההיא דפרק בתרא דיומא עד היכן הוא בודק עד חוטמו ופירש"י וכו' מכל זה מבואר דאפשר לחיות בלא לב דעיקר חיותה היא נשמת רוח באפיו עכ"ל והתימא ממנו שהוא רוצה לבאר ולעשות מנמנע אפשר ועושה אלה צריך לדקדק הרבה ולהביא ראיות שאין לדחותם והראיה הזאת היא דחוייה מעיקרא ומבוארת הביטול אדרבא ממנה ראיה לדברינו כי רש"י ז"ל דייק וכתב וז"ל דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזמנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו הרי הסכים רש"י ז"ל לדברינו שהנשמה משכנה בלב אלא דלפעמים אף שהנשמה עדיין תוך הלב אין הדפיקה ניכרת בלבו ר"ל מבחוץ על החזה מחמת רוב חולשה והלב הוא חבוי תחת החזה ואין הדפיקה נראית מבחוץ ע"ג החזה כיון שהדפיקה חלושה היא מבפנים אבל הנשימה היוצאה מן הלב דרך הריאה היא ניכרת כל עוד שהלב חי ודבר ברור מאוד שאין נשימה אלא כשיש חיות בלב שממנו ולצורכו היא הנשימה וכ"כ הראב"ע על פסוק ויפח באפיו נשמת חיים וז"ל וטעם באפיו שבהם יחיה האדם כי הם יוצאו האויר החם מחום הלב ויביאו אחר הרי מבואר שטעם היות ענין החיים תלוי בנשימת החוטם הוא משום שדרך החוטם יוצא האויר החם מן הלב ונכנס בו אויר קר לקרר הלב ואם אין לב אין נשימה והכוזרי במאמר שני סי' כ"ו כ' וז"ל והנפש לא תתקשר כי אם ברוח חם טבעי א"א לו בלתי מקום שיקשר כהקשר הלהב בראש הפתילה דמיון הפתילה היא הלב והלב צריך אל משך דם וכו' וכן נעטרך הלב אל הריאה והגרון והאף והקרום והמיתר המניע למיתר החזה לעבודת הנשימה להשוות מזוג הלב באויר ובעשן היוצא והמפרש בעל קול יהודא כתב וז"ל אמנם להיות עיקר מעשה תקפו בלב תלה מקום הקשרו בו כי אמנם הוא המחיה את כלם והוא התחילה וסבה לכל הפעולות הנעשות בגוף האדם כו' כי ממנו לכלן תוצאות חיים ע"י הרוח היוצא ומתפשט ממנו לכל חלקי הגוף ובלעדיו לא ירים כח מן הכחות את ידו ואת רגלו ועוד האריך ע"ש ובד' סי' כ"ה בפירושו של הכוזרי לס' יצירה כ' וז"ל ולא יזכר הלב מפני שהוא המלך ולא הקרום והריאה מפני שהם שמישים מיוחדים לו (ר"ל ללב) וכ"כ בס' שער השמים שתועלת הנשימה לקרר הלב ושרופא גדול מן הראשונים היה בודק אותו מזוג הלב בנשימה ועוד האריך בס' שבילי אמונה וכתב עוד ולא יוכל הלב לסבול בשום פנים העדר משיכת האויר כי אם ינוד כרגע ממשוך האויר ההוא יגוע מפני חומו א"כ הכרח הוא שיתקשר וכו' וכל אלו דברים מוסכמים ומוחשיים בלי חולק בעולם:

7 ו אדם אינו מטמא,
 עד שתצא נפשו כט. ואפלו
 מגיד^ז, ואפלו גוסס^{זא}, זוקק
 ליבום^{זב} ופוטר מן היבום^{זג},
 מאכיל בתרומה^{זד} ופוסל
 בתרומה^{זה}. וכן בהמה וחייה אינן
 מטמאין^{זו}, עד שתצא נפשם^{זז}.
 התזו ראשיהם^{זח}, אף על פי
 שמפרקסין^{זט}, טמאין, כגון^מ זנב
 של הלטאה שהיא מפרקסת^{מא}:

8 והאמר רב יהודה
 אמר שמואל ישחם בו שנים או רוב שנים
 ורמו ואמר כתבו גם לאשתי הרי אלו יכתבו
 ויהנו וחניא *ראדהו מגיד או צלוב על
 הצליבה ורמו ואמר כתבו גם לאשתי הרי
 אלו יכתבו ויהנו

9 מן המת אינו מטמא עד
 שתצא נפשו אפילו מנוייד או נוסס, אפילו נשחטו בו
 שני הסימנים אינו מטמא עד שתצא נפשו שנאמר בנפש
 האדם אשר ימות. נשברה מפרקתו ורוב בשרה עמה.
 או שנקרע כדג מנבו או שהותו ראשו או שנחלק לשני
 חלקים בבטנו הרי זה מטמא אע"פ שעדיין הוא מרפרף
 באחד מאיבריו;

קביעת עת המוות
בעה"י הי אייר תשל"ו

מע"כ חתני הנכבד והאהוב לנו כשי"ת הרה"ג מוהר"ר משה דוד מענדלער שלימ"א.

הנה בדבר ידיעת מיתת האדם מפורש בגמ' יומא דף פ"ה ע"א בנפל מפולת על האדם שמפקחין את הגל אפילו בשבת ובודקין עד חוטמו, ואיפסק כן ברמב"ם פ"ב משבת הי"ט ובשי"ע או"ח סימן שבי"ט סעי' די שאם לא הרגישו שום חיות הוא בדין מת שהוא בבדיקת הנשימה, שאף אם הנשימה קלה מאד נמו הוא בדין חי שרואין זה עי"י נוצה ועי"י חתיכת נייר דקה שמימיין אצל החוטם אם לא מתנדנד הוא בחזקת מת, אבל צריך שיבדקו בזה איזה פעמים כדבארתי באגרות משה ח"ב דיו"ד סימן קע"ד ענף בי בבאור דברי הרמב"ם בפ"ד אבל הי"ה שכתב ישא מעט שמא נתעלף שהוא זמן דאי אפשר לחיות בלא נשימה, והוא דוקא כשהסתכלו כל זמן זה בלא היסח הדעת אף לרגע קמן וראו שלא נשם כל העת, אבל כיון שאי אפשר לאינשי להסתכל אף משך זמן קצר בלא היסח הדעת שיש לחוש שמא נתחזק מעט ונשם איזה נשימות ונהלש עוד הפעם וחזר ונתחזק אי אפשר לידע אלא שיבדקו איזה פעמים ואם יראו שאינו נושם זהו סימן המיתה שיש לסמוך על זה ואין להרהר ועיין בחת"ס חלק יו"ד סימן של"ח שביאר באורך.

זהו בסתם חולים שנקרב מצבם למיתה ולא הוצרכו למכונה שיעורם לנשום, אבל איכא חולים גדולים שלא יכלו לנשום והניחו הרופאים בפייהם מכונה שנושם עי"י זה, שע"י המכונה הא שייך שינשום אף שהוא כבר מת דנשימה כזו הא לא מחשיבו כחי, הנה אם לא ניכר בו בענינים אחרים ענין חיות שנראה כלא מרגיש בכלום אף לא בדקירת מחט וכהא שקורין קאמא כל זמן שהמכונה עובדת עבודתה אסור ליטול מפיו דשמא הוא חי ויהרגוהו בזה, אבל כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינזען/החמצן/ שהיה שם לא יחזירו לפיו עוד הפעם עד עבור זמן קצר כרבע שעה, שאם אינו חי כבר יפסיק מלנשום וידעו שהוא מת, ואם יחיה היינו שיראו שהוא נושם גם בלא המכונה אך בקושי ובהפסקים יחזירו המכונה עוד הפעם לפיו מיד וכה יעשו הרבה פעמים עד שיוטב מצבו או שיראו שאינו נושם בעצמו כלל שהוא מת.

אבל זהו באינשי שנחלו בידי שמים באיזו מחלה שהיא אבל באלו שהוכו בתאונת דרכים (בעקסידענט עי"י הקארס) ועי"י נפילה מחלונות וכדומה שאירע שע"י התכווצות העצבים באיזה מקומות הסמוכים להריאה ולכלי הנשימה אינם יכולין לנשום וכשיעבור איזה זמן שינשמו אף רק עי"י המכונה יתפשטו מקומות הנכוצים ויתחילו לנשום בעצמם שאלו אף שאין יכולין לנשום בעצמן וגם לא ניכרין בהם עניני חיות אחרים אפשר שאינם עדיין מתים, וכיון שאתה אומר שעתה איכא נסיון שרופאים גדולים יכולין לברר עי"י זריקת איזו לחלוחית בהגוף עי"י הגידים לידע שנפסק הקשר שיש להמות עם כל הגוף שאם לא יבא זה להמות הוא ברור שאין להמות שוב שום שייכות להגוף וגם שכבר נרקב המוח לגמרי והוי כהותו הראש בכח, שא"כ יש לנו להחמיר באלו שאף שאינו מרגיש כבר בכלום אף לא עי"י דקירת מחט ואף שאינו נושם כלל בלא המכונה שלא יחלימו שהוא מת עד שיעשו בדיקה זו שאם יראו שיש קשר להמות עם הגוף אף שאינו נושם יתנו המכונה בפיו אף זמן גדול, ורק כשיראו עי"י הבדיקה שאין קשר להמות עם הגוף יחלימו עי"י זה שאינו נושם למת.

וגם הערת דבאלו שלקחו מיני סם וכגון הרבה כדורי שינה שעד שיצא הסם מהגוף אינם יכולין לנשום, שלכן יש להצריך שהמכונה תחיה בפיו זמן ארוך עד שיהיה ברור שכבר אין הסם בגוף שיכולין הרופאים לבדוק זה בטפת דם שיוציאו ממנו, ואז יוכלו שלא להחזיר את המכונה לפיו עוד הפעם ויראו שאם אינו נושם כלל הוא מת ואם נושם אף רק בקושי הוא חי ויחזירו המכונה לפיו עוד הפעם. הכו"ח הוותק אוהבך בלוי"ג,

משה פיינשטיין.

11 והולה מסוכן שאינו יכול לנשום צריך ליתן לו חמצן (אקסידוזשען) אף שהוא באופן שא"א לרפואתו, שהרי הוא להקל מיסוריו, דהיסורין ממה שא"א לנשום הם יסורים גדולים והחמצן מסלקן, אבל כיון שלא יהיה ניכר אם ימות צריך להניחו בחמצן קימעא קימעא שיהיה כל פעם לשעה אחת או שתיים, וכשיכלה החמצן יראו אם חי הוא עדיין יתנו עוד חמצן לשעה או שתיים, וכן כל הזמן עד כשיראו אחר שכלה החמצן איך שהוא מת, ובאופן זה לא יהיה שום מכשול לחשיש איבוד נפשות ולא להתרשלות ברפואתו אפילו לחיי שעה הקצרה ביותר.

12 (ב) בענין מות מוחי אין לנו שום מסורת, וכיון שזה דבר שלא נראה כלל לעינים אין לסמוך על מדע רפואי לקובעו ודאי למת, ומה שהרופא אומר ברי לי לסמוך על המדע הוא תמוה, כי ענין זה של אומר ברי לי שייך רק בדבר שנוגע רק לעצמו בינו ובין קונו אבל לא לשפוך דם של איש אחר

13 הנסיון שנעשה עם כבשה מעוברת מפני המענה דמבואר בנמי ערכין ז' ע"א דלא משכחת שהאשה תמות קודם והולד יחיה, רק לאחר שכבר ישבה על המשבר אבל לא לפני זה, והואיל שידוע שהיום אפשר ליילד עובר חי מאשה מעוברת ישכבר מתה מות מוחי, וא"כ הרי יתכן דכל זמן שהלב פועם ע"י מכונת הנשמה האמא עדיין חיה ולכן גם העובר חי ואין לסמוך על מות מוחי שכבר מת. אולם הרופאים אמרו דבגלל החידוש של מכונת הנשמה יכולים שפיר לגדל את העובר אף שהאמא כבר מתה, כי הגופה משמשת רק כעין אינקובטור לפנים, והוכיחו את זה ע"י הנסיון של הכבשות שגם לאחר התזת כל הראש של האמא והיא ודאי מתה, ולאחר שלש שעות וחצי העובר נולד כשהוא חי, ואף שזה היה ע"י הריגה ולא במות טבעי מ"מ ברור הדבר שלאחר זמן ארוך כזה א"א כלל שהעובר יחיה בלי הנשמה מלאכותית, אמנם הנסיון הוכיח ברור שהגוף יכול לשמש כאינקובטור לעובר ולהמשיך לחיות גם לאחר שהותו כל הראש של האמא ולא כמו שחשבתני שזה בלתי אפשרי, אך אעפ"כ על משמרתני אעמודה כמו שכתבתי קודם שאין לסמוך בודאות על המדע הרפואי כל זמן שעדיין יש פעימת לב אף שקרוב לודאי שזה רק מפני המכשיר בלבד.

עוד חלק חשוב מהאברים הפנימיים משתתפים בכך, הרי זה מוכיח לנו שאם ממשיכים בהנשמה מלאכותית עדיין האשה עוד חיה, כי על זה אי אפשר לומר שזה כונב הלטה, ולפי"ז מה שאמרו חז"ל שאם נשברה מפרקתו או רק חוט השדרה של זקן דחשיב כמת, זה היה רק בזמנם שלא היתה כלל מכות הנשמה ולכן כיון שמיד תיפסק הנשימה ופעמת הלב לכן חשיב מיד כמת ואף אם עדיין מפרכס הרי זה כונב הלטה, משא"כ בזמננו אם החולה עדיין צמוד להנשמה מלאכותית ולא נותנים לו למות דינו כחי כל זמן שחלק ממנו חי והלב פועם, וה"ז דומה לנפל בן שמונה שלפי חז"ל הרי הוא כאבן, ובזמננו חלילא לחושבו כאבן הואיל ויש אפשרות של אינקאבאטאר, ויש עוד כמה דוגמאות לכך. וכך הוא גם בנדון שלנו דבגלל מכשיר ההנשמה עדיין הוא חי כי אין להעלות על הדעת שהגוף הוא רק כפונדקאית לעיכול ולגדל ולד, ולפי"ז כל העוקר מהגוף לב או כבד הרי הוא שופך דמים, וברור הדבר שחותנו הגאון וצדיק זצ"ל לא ידע כלל מזה, ומשום כך יש מקום להסתפק שגם הוא חשב שדינו כהותו הראש, משא"כ בזמננו הגוף עדיין חי".

אמנם אפשר שלאחר שהיעשה הוריקה כמו שכתב כ"ת שזה מודיע ברור שכל המוח והגזע כבר הרוסים יתכן שיש מקום לדון דאולי כבר חשיב כמת, אולם כל זה רק בחולה שהוא לא צמוד למכות הנשמה, כי אז הרי גם הנשימה ופעולת הלב ודאי יפסקו ואפשר שדינו כהותו הראש (וחושבני שלאחר זריקה כזו מותר להפסיק את ההנשמה המלאכותית וליתן לחולה למות, ולעומת זה באשה מעוברת העומדת למות יש לדון אם חייבים או צריכים להצמידה למכשיר הנשמה אם זה נחשב בגדר של ספק הצלת העובר), אך אם החולה כן צמוד למכותה וכפי ששמענו הרי היו כמה מקרים אשר נשים מעוברות המשיכו עדיין לקבל מזון תוך הקיבה ולעכל אותו ולהמשיך עוד כמה ימים ואפילו חודשים עד לקבלת צירים וללדת ע"י נתוח והולד יצא בריא וחי, והרי מבואר במס' ערכין ד' ע"א שבמיתה טבעית הואיל והעובר זוט חיותיה הוא מקדים למות לפני האמא, ואף אם קורה שנראה לנו כאילו הולד חי גם אח"כ, מבואר שם בגמ' שזה רק פרכוס כונב הלטה", וא"כ אם רק אפשר שתמשיך לעכל מזון ולגדל בבטנה עובר, ובודאי שגם

נוסף לזה גם שמעתי בענין זריקת הבדיקה דאף שגם אפשר מבלי לנגוע בגוף החולה וכמו שכתב כ"ת, מ"מ למעשה הרופאים כן לוחצים חזק על היד או על מקום אחר ונמצא שאם החולה הוא במצב של גוסס הרי זה אסור, ובפרט לחולים המתים כרגיל על מטתם שמעתי שהחוק לא מחייב כלל לעשות את הבדיקה הזאת וגם למעשה לא עושים את זה ויתכן שעדיין הוא חי.

ועתה הנני להדגיש שבעיקר הנדון בחולה ששוכב על מטתו ונתברר שמוחו כולו הרוס, זחלתי ואירא מלהיות בין הקובעים שעבור זה בלבד כבר נחשב למת, וכל מה שכתבתי הוא רק על מי שצמוד למכות הנשמה שזה רק כאילו לא נותנים לו למות ועדיין הוא חי.

הראיתי מכתבי זה למחותני הגאון המפורסם לשו"ת מהרה"ש אלישיב שליט"א ושנינו הננו בדעה אחת שיש בדבר זה משום שפיכות דמים וחלילא לעשות כן.

ביקרא דאורייתא ובברכה

שלמה זלמן אויערבאך

מה שאומרים הרופאים שסימני חיות ומיתה הוא בהמוח שאם לפי השערותיהם אין המוח פועל פעולתו הוא כבר נחשב למת אף שעדיין הוא נושם

אבל האמת ודאי שלא זה שפסק המוח לפעול הוא מיתה דכל זמן שהוא נושם הוא חי, רק זה שפסק המוח לפעול פעולתו הוא דבר שיביא למיתה שיפסוק לנשום, ואפשר כיון שעדיין הוא חי שאיכא מיני סמים בעולם מהידועים לאינשי או שעדיין אינם ידועים שיעשו שהמוח יחזור לפעול פעולתו, וכן שייד להתפלל להשייט שירפאנו שהוא רק בחשיבות חולה ומסוכן שרשאים להתפלל ולא שהוא בחשיבות מת שאסור להתפלל מפני שהוא תפלת שוא. שלכן פשוט שההורגו הוא רוצח והייב מיתה אם ליכא חסרון המטריף בהמות, דהא לא הוזכר בגמי ובפוסקים שיהיה סימן חיות במוח, ולא שייד לומר נשתנו הטבעים בזה, דגם בימי חז"ל היה המוח פועל הפעולות כמו בזמננו וכל חיות האדם היה בא ממנו ומ"מ לא היה נחשב מת בפסיקת פעולת המוח, וכמו כן הוא ברור שגם בזמננו הוא כן.

16 בס"ד יום ח"י מנ"א תשנ"א.

נתבקשנו לגלות דעתינו, דעת תורה, בענין השתלת הלב או שאר אברים לצורך חולה מסוכן בזמן שלב התורם פועם ומוחו כולל גוע המוח אינו מתפקד כלל הנקרא "מיתה המוח". דעתינו שאין שום היתר להוציא אף אחד מן איבריו ויש בזה משום שפיכות דמים. שלמה זלמן אויערבאך, יוסף שלום אלישיב

להרה"ח מו"ה אלעזר אלימלך וואלדמאן נ"י מעיר פלוגנית במדינת אונגרין. מכתבו הגיעני, ובקראי בו עמדתי מבהיל ומחריד בדבר שאלתו באחד שהלך לפנות לביהכ"ס ומצאוהו שם כמת, וכל התרופות שעשו ופעולת הרופאים לא הועילו, ואמרו שמת הוא, וכשלקחו אותו לטהרו נשמע ממנו קול כמו הארטשען כמו בגוסס ויען שה' בעש"ק ומיהרו לקברו שלחו אחר רופאים בשתיקה ואמרו כי הוא מת אלא שהקול נשמע ע"י שאינו מכיל הרעי בקרבו וע"י אכילה ושת' שבמעיו, וניסו כמ"פ בנוצה בחוטמו ולא נראה שום נשימה, רק א' אמר שכמדומה שדופק גיד א' תחת הארכובה ושאר אנשים ניסו ואמרו שאינו כן, והגם שהי' בשרו חם לא השגיחו ע"ז וקברוהו, ועתה ח"א מערער שלא יפה עשו שלא שאלו מהב"ד שבעיר והרופאים אינם נאמנים בזה ושצריכים לעשות תשובה דודאי קי"ל דעיקר חיותא באפי' כיון דממעלה למטה א"צ לבדוק רק עד חוטמו, אבל היינו בסתמא אם ליכא הוכחה להיפוך סמכי' על בדיקת חוטמו דהוי רוב גמור ואפי' מיעוטא ליכא אא"כ על צד א' מאלף דהוי מיעוטא דמיעוטא דאין לחוש לכך גם בפ"ג, כמ"ש כה"ג ביש"ש פא"ט ס' פ' לענין מא"ח שלפעמים על צד א' מאלף חי, ועמ"ש בפתיחת חיבורי ג"ד אות י"ח וה"נ בזה א"צ לבדוק יותר, אבל אם רואים איזו סימן של חיות בשאר איברים ואיתרע רובא לפנינו י"ל דלא סמכינן אבדיקת חוטם, וכדאמרין בה"ג בבכורות מ"ב הואיל ואשתני אישתני, וה"נ בג"ד שנשמע קול הברה מה דלא שכיח בשאר מתים י"ל דבכה"ג אין לסמוך על בדיקת חוטם, וכמ"ש בפתיחה שם אות י' מכמ"ק בזה.

18 ה מ י היושבת על המשבר (ח) ומתה מביאים סכין בשבת
אפי' דרך רשות הרבים וקורעים בשנה ו' ומוציאים
הולך שמא ימצא חי : כנה ומה שאין טהנין טכסיו כן אטילו נזול
משום יא דאין בקיאין להכיר במיחח האס בקרוב כל כך שאפשר לולד לחיות :

יא דאין בקיאין. דשמא נחטלפה ולא יחחכוכו תמות ולריכי' לכמתין ואדרכי וככי מיית כולד: